

AXEL, ERIC, ERIC, ERIC, ERIC OCH ERIC

Notiser om en socialistisk pionjär, en upplyst (MFF)despot och en samling dynamiska byggherrar i en sydsvensk tandläkarmetropol

av

Mats Parner

***

*”Stjärnhimlen låser upp sin silverdosa – juveler speglas i en tyst kanal.
Och denna stad, som helst vill tala prosa, är älskad högt av vårens näktergal”*

skrev en inspirerad Hjalmar Gullberg om själva huvudsätet – Malmö –i den sydligaste av våra erövrade provinser. Även *jag* har ett förhållande till Malmö, låt vara ett ganska flyktigt sådant. Närmare bestämt slog jag ner mina bopålar ett stycke från Pildammarna under några olyckliga höstmånader för längesen i tron att jag var (förstaårs)adept vid stadens tandläkarhögskola. Det var jag i och för sig också – men dessvärre hade jag inte begripit att samtliga käftföreläsningar under första och andra terminens studier ägde rum ... i Lunds ärevördiga universitet!

Dit var det ljusårs avstånd från mitt tillfälliga residens vid Malmödamarna.

Följden blev att jag tvingades kliva upp vid 04:30-draget varje morgon, traska cirka halvmilen ner till SJ:s central och där köpa färdbevis till ett norrgående tåg. Efter sex timmars anatomisk korvstopning och själlöst bligande i exklusiva universitetsmikroskop bar det av söderut igen, och hemma var jag först klockan 19. Varken de monotona studierna eller det eviga pendlandet hade någon gynnsam effekt på den förhoppningsfulle MP, som till råga på allt blivit född med tummen mitt i handen. Därför sade jag adjö till odontologin efter blott halvannat månvarv och har sedan inte återvänt, vilket nog får betecknas som välbetänkt.

Jag hann lära mig vad människokroppens alla ben heter på latin men blev aldrig intim vare sig med tänder eller munhåla. Så långt fram (eller så högt upp) kom jag aldrig.

Det är gudilov en missräkning, som jag bär med fattning. Icke desto mindre har mina fruktlösa käftveckor nere i den skånska myllan satt sina spår. På gott och ont har jag förblivit Malmöbo, åtminstone i bildlik mening.

***

Länge var Malmö en typisk industri- och arbetarstad med uttalat proletära särmerken.

Några veckor levde August Palm rövare i grannskapet och höll, enligt uppgift den 6 november 1881, ”Sveriges första socialdemokratiska föredrag” alla kategorier i trakterna av (vad som nu är) Zlatans Rosengård. Den ljusgestalt som långt mer än alla andra kom att prägla den skånska arbetarrörelsens framväxt hade emellertid, till skillnad från mästern P, värmländska anor och en begåvning vida över genomsnittet. Han föddes nära Glavsforden 1863, kom från ytterligt små omständigheter och var kristnad till Axel med familjenamnet Danielsson. I slutet av 1880- och under hela 90-talet var denne Axel D, vill jag hävda, landets mest betydande arbetarledare och den som i väsentligt högre grad än Palm, Branting, Sterky, Hinke Bergegren och alla de andra frontfigurerna kom att påverka den unga socialdemokratins idéutveckling.

Tack vare generösa (väst)värmlänningar fick Danielsson junior chansen att studera och tog sin mogenhetsexamen i Falun. Därefter låg han något år vid lärosätet i Uppsala men flyttade snart till kungliga Stockholm i hopp om att slå sig fram som författare och fri skribent. Det lyckades mindre bra. I gengäld enrollerades hr Axel, som 22-årig rättstavningsvirtuos, av den allestädes närvarande Palm och blev korrekturläsare vid August P:s ögonsten **Social-Demokraten**. Efter bara några månader hade Danielsson avancerat till fullvärdig redaktionsmedlem.

Men konflikter och ideliga motsättningar i tidningsledningen fick Axel D att fly huvudstadens pressfält, och efter en kortare vistelse i Sundsvall nådde han slutligen Malmö, där han hjärtligt välkomnades av proletära massarméer och en gryende skånsk fackföreningsrörelse. Initiativrik som alltid trampade den nyanlände genast vidare i sina invanda mediestrumpor: i augusti 1887 grundade han, ännu bara 23 fyllda, tidningen **Arbetet** (som fick leva i 113 år och gick i graven först i september 2000).

I sitt nya språkrör använde Danielsson klartext. Till exempel avslöjade han att en viss "Pontus Lurifax", alias den malmöitiska fängelsedirektören Pontus Lagerberg, i årtal gjort sig skyldig till ekonomiskt bedrägeri och förskingrat hart när osannolika belopp. Journalistik av den typen aktades inte högt i 1800-tals-Sverige (trots att AD hade rätt i sak!) och andra förgrifliga texter av den djärve entusiasterna i chefsstolen gjorde bara ont värre. Följden blev att han tvangs skaka galler och livnära sig på (Öresunds)vatten och Skånebröd i 18 månader – från augusti 1888 till februari –90.

Det brukar sägas att fängelseperioden till viss del bröt ner Danielsson fysiskt och mentalt. Den torde också ha bidragit till hans ideologiska sinnesförändring. Ursprungligen revolutionär med Kommunistiska manifestet och Pariskommunen som ledstjärnor framstår AD, åtminstone från och med 1892 (tidpunkten för hans slutliga "avfall"), som trosviss parlamentariker, reformvän och apostel för ickevåld. Det hindrar nu inte att han livet igenom behöll sina varma känslor för samhällets olycksbarn och sitt vitglödgade klassmedvetande.

Utan tvivel hör det till bilden att den svenska (och i synnerhet den sydsvenska) arbetarrörelsen på det idémässiga planet utvecklades enligt precis samma linjer som Axel D själv under 1800-talets sista skälvande decennium – från konfrontationspolitik och revolution till rösträttskamp, parlamentarism och statsmission. Danielsson inte blott personifierade förändringens vind; han stod först i ledet bland dem som styrde, ställde och framför allt underblåste.

Från samma värmländska landsända som Axel D stammade också den otursförföljde Atterdag Wermelin. **Kan sparsamhet rädda proletariatet?** hette den ortodoxt marxistiska (s)broschyr som revolutionären Wermelin avfattade i unga år, till de blottställdas fromma och de besuttnas kollektiva ursinne. Följderna uteblev inte: stackars AW svartlistades på arbetsmarknaden, blev var mans niding, intrigerades ut av Branting och isolerades från övriga barrikadkämpar. Redan 1887 hade Wermelin fått nog. Han tackade för sig, flydde vårt land för gott och emigrerade till Förenta Staterna. Men också där kantades hans väg av idel svårigheter. Bara 43 år gammal tog han farväl av det jordiska (1904) genom att dränka sig i Chicago River.

Långt senare hedrades det wermelinska revolutions- och atterdagsminnet av den notoriskt hese Torkel Rasmusson i Blå Tåget, som i dubbel-LP:n **Brustna hjärtans hotell** återkom till AW:s stillsamma undran – "Kan sparsamhet rädda proletariatet?" – i en frejdig schottis, vars melodi tidigare spelats in av Hiski Salomaa.

Också Danielsson hade en son vid namn Atterdag, döpt efter kumpanen Wermelin, och dystert nog blev Axel D:s liv ännu kortare än USA-flyktingens. Som tidningsman jobbade han dygnet runt, brände sitt ljus i båda ändar och blev tids nog, liksom Hjalmar Branting och en rad andra centralfigurer i den unga arbetarrörelsen, alltför begiven på destillerade drycker. Samman med Bengt Lidforss, Axel Wallengren (Falstaff, fakir), Emil Kléen m fl ingick AD i ”Tuakotteriet”, och där spottade man sällan eller aldrig i de lundensiska punschglasen. Nyligen blott 36 fyllda gick Danielsson ur tiden, symboliskt nog på 1800-talets nästa sista dag (99-12-30).

☒☒☒ Alla de ärans män som kom att sätta handfasta fotavtryck i 1900-talets mycket strängt (klass)skiktade Malmö var på ena eller andra sättet AD:s ideologiska ättlingar, och de lystrade undantagslöst till förnamnet Eric, vederbörligen stavat med c. Det är en granntyckt malmötisk specialitet, som egendomligt nog inte observerats i det övriga Sverige, allra minst i Värmland. Icke förty är förhållandet obestridligt. Mest och bäst känd av alla dessa (c)stavade herrar är väl gamle fotbollsbossen Eric Persson, Malmö FF:s egensinnige ledargestalt i nästan ett halvsekel (1929-75).

Persson var beläst, språkkunnig, historiskt bevandrad och hade en klar tendens att se det mesta här i fotbollslivet i svartvitt – eller kanske snarare i himmelsblått och (kanariefågels)gult. Som övertygad socialist och med patriarkens fulla och självpåtagna ansvar styrde han sitt kära MFF med järnhand och avskydde i samma mån de gula lokalkonkurrenterna i IFK. Han gjorde så på goda grunder, mera precist dessa:

Fr o m säsongen 1930-31 hade ”Di blåe”, på Erics initiativ, kvitterat ut 7,50 kr per spelare och erövrade allsvensk poäng, vilket i ärlighetens namn (inte) var mycket pengar (ens) på den tiden. Men de elva i representationsgänget välkomnade tillskottet, och för Persson själv handlade det kort och gott om juste fördelningspolitik. Samtliga hans spelare var kroppsarbetare med enbart folkskola, ingen hade bil och bara en enda ägde en egen, ljusblå cykel. Emellertid bröt de 7,50 mot amatörbestämmelserna. Den omständigheten utnyttjades tillfullo av det gula ledarskiktet i välbeställda IFK, som omgående ställde sina fattiga kusiner inför rätta (Sv Fotbollsforbundet). MFF diskvalificerades, miste sin plats i den allsvenska solen och tvangs börja om i division II.

Också Per Wahlöös roman **Himmelsgeten**, i en senare fas typiskt nog omdöpt till **Hövdingen**, behandlar fotbollens Eric på ett orättvist och fördomsfullt sätt. Av Wahlöö framställs han som en auktoritär och härsklysten potentat med divafasoner och diktatoriska maner, men så var det knappast. Möjligtvis kan Persson karakteriseras som upplyst despot – en viljestark fadersfigur med hårda nypor och en ingrodd föreställning om att nästan allt i livet är rätt eller fel, ont eller gott. Ända till döddagar vägrade han att åka med en gul taxi. Men han tvang sina spelare att gå språkkurser, och han släpade med dem till allsköns museer under MFF:s resor utomlands. För både det ena och det andra är han all heder värd.

Malmö FF:s Eric Persson (1898-1984) bör naturligtvis inte förväxlas med Eric Persson (1898-1983) i Malmö. Den senare, med ett diskret ”Sigfrid” efter tilltalsnamnet, var i årtionden en av de tongivande byggherrarna i staden och dessutom framgångsrik både som möbeldesigner och uppfinnare; t ex hade våra perspektivfönster aldrig lanserats Eric Sigfrid förutan.

Samme Eric är också mannen bakom Ribershus, Malmgården, Friluftsstaden och en hel bukett andra malmötiska nyskapelser inom byggsektorn. Men ensam på anläggningstäppan var han i praktiken aldrig; Eric P samarbetade nämligen intimt med förste stadsingenjören, Eric Bülow-Hübe, en herre med en lika dynamisk personlighet som Eric själv. De bägge var i årtal nästan lika oskiljaktiga som Helan och Halvan.

I drygt tre decennier framstod den skönsjungande Eric Svenning (1901-74) som ett av Malmös främsta ansikten utåt. Han var obändig socialist med en klasskänsla snarlik (MFF)Eric's – över huvud taget påminner dessa två klart om varann – och med detta ideologiska bagage redaktör, bostadspolitiker, ledamot av kommunfullmäktige, ABF-kämpe, riksdagsman m m. Hans andre son, journalisten/författaren Olle Sv, har mycket förtjänstfullt porträtterat sina dagars upphov i **Lojaliteter – min far (s)** (förlaget T Fischer & co 1995), ett arbete som osökt för tankarna till Åsa Linderborgs **Mig äger ingen** i samma fadersgenre.

”Det var ändå han som byggde hela djävla stan”, skriver Olle om senior...

I de flesta av livets skiften tycks Eric Svenning ha varit en burdus, robust och handlingskraftig existens, mer eller mindre obesvärad av känslolöshet och tungsinta eftertankar. Men så var det inte. När hans karriär plötsligt tog slut och telefonen inte längre ringde stup i halvtimmen, så förlorade allt sin mening. En varm augustimorgon för 34 år sedan klädde sig Svenning d ä i bästa finkostymen, läste omsorgsfullt sina tidningar i vanlig ordning, begav sig in mot centrala stan och fortsatte sedan ner till järnvägen. Väl på plats marscherade han, fullt påklädd, ut i det oljiga kanalvattnet och dränkte sig – likt 70 år tidigare Atterdag Wermelin.

En av hr Svennings många handledare och föregångare hette Eric Bladh, ursprungligen lärare, sedermera ABF-pionjär, socialdemokratisk riksdagsledamot (även han) och en tämligen sträng natur. Med denne den femte Eric är min samling till sist komplett, och det har blivit hög tid att sätta punkt.

Det gör jag med konstaterandet att dagens Malmö är en tjänstemannastad i långt högre grad än en industri- och arbetard:o. Numera är det Öresundsbron och **Turning Torso**, den 190 m höga bostadsskrapan, som skänker staden dess identitet.

Men alltjämt talar man prosa därnere i syd, man döper sina pågar till Eric (eller understundom till Axel) och man älskas ännu högt av vårens näktergal.

Mats Parner